

Steentjes onder de stad: een kleine concentratie lithische artefacten te Mechelen 'Stompaertshoek' (Prov. Antwerpen, B)

Liesbeth TROUBLEYN, Erwin MEYLEMANS & Johan DILS

1. Inleiding

Naar aanleiding van de uitbreiding van het politiekantoor werd van 03/09/2012 tot 30/11/2012 door de stadsarcheologische dienst van Mechelen een preventieve opgraving uitgevoerd op de site 'Stompaertshoek' (Fig. 1). Deze site is gelegen in het noorden van de historische kern van de stad Mechelen, en leverde voornamelijk structuren en vondsten op uit de middeleeuwse en postmiddeleeuwse periode. In het noorden van de opgraving echter werd in één zone nog een restant van het vroegere natuurlijke oppervlak aangetroffen (ca. 75 m²), begraven onder ca. 1,60 m jongere ophogingen. Dit natuurlijk oppervlak werd gekenmerkt door een sterk ontwikkelde podzolbodem (Fig. 2, 3). Omwille van deze uitstekende bodemkundige bewaring werd gestart met een systematische steentijdopgraving, waarbij de bodem per bodemhorizont integraal nat werd gezeefd op een maaswijdte van 2 mm. Omdat al snel bleek dat er inderdaad lithisch materiaal aanwezig was werd de gehele oppervlakte met bewaarde podzolbodem op deze manier opgegraven. Omwille van de vele verstoringen binnen deze oppervlakte kon geen systematisch grid met kwadraten van 0,25 m² aangehouden worden (Fig. 4, 5).

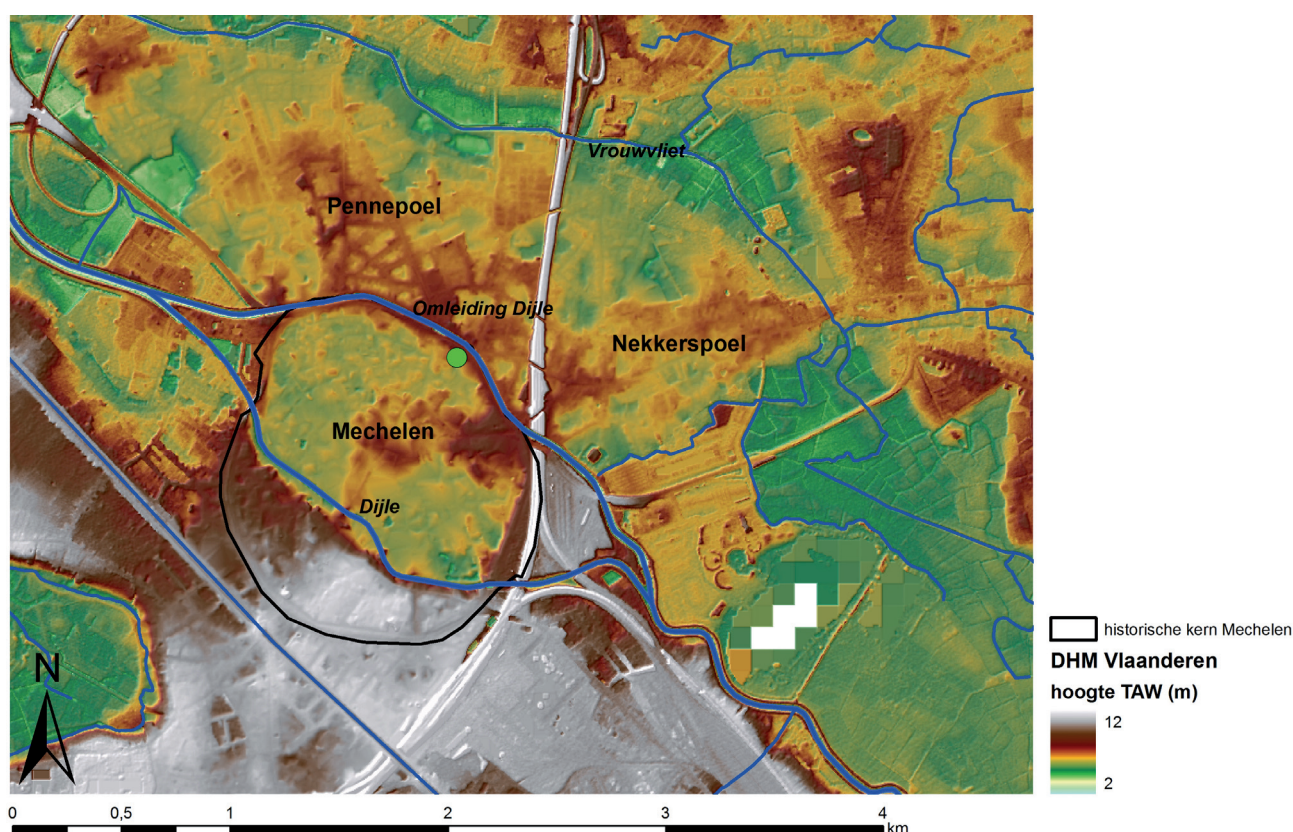

Fig. 1 - Situering.

Fig. 2 - Overzichtsfoto met podzol in profiel.

2. Situering

Op de kwartairgeologische kaarten (Bogemans, 1996) staat de zone gekarteerd als opgebouwd met pleistocene eolische afzettingen (dekzanden). Op het DHMVlaanderen wordt duidelijk dat de site is gelegen op de rand van een hogere dekzandrug, die zich uitstrekt van 'Pennepoel' in het noordwesten tot 'Nekkerspoel' in het oosten. Hierbij moet opgemerkt worden dat de absolute hoogte van het oppervlak op de site wordt 'overdreven' door het latere ophogingspakket. Naar het zuiden toe daalt het reliëf in de richting van de Binnendijle, die ca. 700 m van de site Stompaertshoek is gelegen. Naar het noorden toe gaat de rug geleidelijk eveneens over in een lager gelegen depressie, de vallei van de 'Vrouwvliet'. Deze stroomt ca. 1 km ten noorden. Op de bodemkaart is de site aangegeven als bebouwde zone (Bodemserie OB). Het huidige oppervlak ter hoogte van de site is gelegen op ca. 7,4 m TAW. De top van de bedekte bodem bevond zich echter op een gemiddelde hoogte van ca 5,79 m TAW.

Fig. 3 - Referentieprofiel (naar Fockedey, 2013).

3. Pedologie

Het referentieprofiel (Fockedey, 2013; fig. 3) bevat een duidelijke A horizont (4 cm). Deze kan beschreven worden als een A0/A1 horizont. Over een bredere afstand verdwijnt ze soms (bewerkingsporen) maar is de onderliggende E horizont nog intact.

Daaronder bevindt zich een A1 horizont, een gemengde humus/minerale horizont.

De E horizont is goed ontwikkeld en bevat verticale, fijne sporen. Hun ontstaan kan toegeschreven worden aan plantenwortels.

De kenmerkende bruine Bh horizont is bovenaan tamelijk hard en vertoont onderaan bruine, onregelmatige humusfibers. De overgang naar de BC en C horizont gebeurt geleidelijk.

Het volledige podzolprofiel was niet overal bewaard. Lokaal werd het verstoord door vroegere vergravingen en was het profiel enkel vanaf de onderkant van de B-horizont bewaard.

4. Vondsten

De opgraving leverde een relatief kleine hoeveelheid lithische vondsten op. Deze werden gescheiden ingezameld per bodemhorizonten (A-E-B). In totaal werden 174 lithische artefacten geregistreerd. Naast een klein aantal (micro-) klingetjes betreft het grootste deel hiervan chips (schilfers < 10 mm) en andere debitagemateriaal, vooral afslagjes (Tab. 1). 10 fragmenten werden geklasseerd als kernvernieuwingsstukken. Binnen het ensemble bevinden zich 2 werktuigen: een segment (uit B7A; fig. 6) en een corticale (kernflank-) afslag in Wommersomkwartsiet (uit B7C) waarop dorsaal op één van de boorden enkele retouches werden aangebracht.

Wat betreft de grondstoffen is ongeveer 2/3 van de artefacten vervaardigd in vuursteen (n = 111). Hierbinnen is een relatief grote variatie aanwezig, waarbij een fijnkorrelige bruine vuursteen domineert. O.a. het segment is op een dergelijke vuursteenvariant vervaardigd. De overige artefacten (n = 63) zijn in Wommersomkwartsiet.

De (micro)klingen zijn overwegend klein (met lengtes tussen 12 en 31 mm) en gefragmenteerd. De meesten hebben een onregelmatige vorm en verkregen vermoedelijk eerder onbedoeld een klingvorm. Uitzonderingen zijn enkele meer regelmatig klingfragmenten met (sub)parallelle boorden en driehoekige of trapezoidale doorsneden. Drie hiervan zijn vervaardigd in Wommersomkwartsiet (in E15, B7C, E7), twee in vuursteen (in B6E, E7). Een distaal fragment van een kernrandklingetje in Wommersomkwartsiet met voorbereidingsretouches op één van de boorden getuigt eveneens van een regelmatige microklingdebitage (in B7C).

Wat betreft de verticale spreiding van de vondsten zien we dat de artefacten voornamelijk aanwezig zijn in de E horizont (n = 68) en de B horizont (n = 87). 16 vondsten werden aangetroffen in de A horizont.

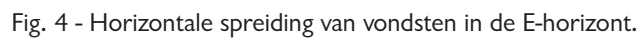
Horizontaal clustert veruit het meeste materiaal rond vak 7 (Fig. 4 en 5). De artefacten in Wommersomkwartsiet clusteren bijna exclusief in deze zone, met uitzondering van enkele chips.

5. Bespreking en conclusie

Op basis van het lithisch materiaal kunnen we vermoeden dat we te maken hebben met een lage dichtheidsstrooiing van vondsten uit verschillende occupatiefasen. Het aanwezige segment wijst hierbij op een aanwezigheid in

<i>Typologie / grondstof</i>	<i>Aantal</i>
Chips vuursteen	80
Chips Wommersom	34
Afslagen vuursteen	18
Afslagen Wommersom	14
(micro)kling vuursteen	6
(micro)kling Wommersom	5
Brokstukken vuursteen	3
Brokstukken Wommersom	2
Kernvernieuwing vuursteen	4
Kernvernieuwing Wommersom	6
Segment vuursteen	1
Geretoucheerde afslag (kernflank) Wommersom	1
<i>Totaal</i>	<i>174</i>

Tab. 1 - Opdeling van de lithische artefacten per grondstof en typologie.

het vroeg/midden mesolithicum, terwijl de aanwezigheid van Wommersomkwartsiet en enkele fragmenten van regelmatige microklingen wijzen op eveneens een aanwezigheid in het laat mesolithicum. Wat betreft het ensemble van artefacten in Wommersomkwartsiet vermoeden we aan de hand van de spreiding we dat het meeste materiaal afkomstig is van één debitage-activiteit. De lage densiteit aan vondsten geeft aan dat we ons wellicht aan de rand hiervan bevinden. Uiteraard laat de sterke versnippering en het kleine oppervlakteareaal van de bewaarde podzolbodem echter geen verdere concrete conclusies naar de aard van de vindplaats toe.

Fig. 6 - Segment (schaal 1/1).

Ondanks haar beperkte oppervlakte en vondstdensiteit heeft de site een signaalfunctie voor het potentieel dat dicht bebouwde zones in historische stadskernen, zelfs na eeuwen bouwactiviteit, nog steeds goed bewaarde steentijdcontexten kunnen bevatten. Voor Mechelen wordt dit potentieel verder onderstreept door het vrij grote aantal vuurstenen artefacten die werden opgebaggerd uit de Binnen-Dijle (in bezit van privé collecties), en het voorkomen van goed bewaarde (en afgedekte) podzolen op andere opgravingen in de binnenstad (Fockedeij, 2013). De landschappelijke positie van de stad, enerzijds op een opvallende dekzandkop gevat tussen de valleien van de Dijle en Zenne, anderzijds op een lager dekzandgebied tussen Dijle en Vrouwvliet, is daar uiteraard niet vreemd aan. Zowel stroomopwaarts als stroomafwaarts langs de Dijle zijn in de nabije regio dan ook verschillende sites gekend (Meylemans et al., 2011; in voorbereiding).

Bibliografie

BOGEMANS F., 1996. *Quartairegeologische Profieltypenkaart. Kaartblad 23 – Mechelen*. Vlaamse Overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen, schaal 1/50.000.

FOCKEHEY L., 2013. *Bodemkundige aspecten van het vlakdekkend onderzoek (Mechelen-Stompaertshoek)*. Onuitgegeven rapport.

MEYLEMANS E., JACOPS J., BOGEMANS F., DEFORCE K., ERVYNCK A., LENTACKER A., PERDAEN Y., STORME A., VANMONTFORT

B., VAN NEER W., 2011. Evaluatieonderzoek van een steentijd- en vroege bronstijdsite in Mechelen-Zennegat (Antwerpen, B). *Notae Praehistoricae*, 31: 239-251.

MEYLEMANS E., STORME A., BOGEMANS F., BASTIAENS J., DEBRUYNE S., DEFORCE K., ERVYNCK A., JACOPS J., LENTACKER A., PERDAEN Y., VANMONTFORT B. & VAN NEER W., in voorbereiding. Paleolandschappelijk en archeologisch onderzoek in het 'Zennegat' (Mechelen, prov. Antwerpen). *Relicta*.

Samenvatting

In het najaar van 2012 werd door de stadsarcheologische dienst van Mechelen een preventieve opgraving uitgevoerd op de site ‘Stompaertshoek’, in het noorden van de historische stadskern van Mechelen. Naast sporen en vondsten uit de middeleeuwse en postmiddeleeuwse periode bleek in één zone van de opgraving de oorspronkelijke bodem nog zeer goed bewaard, gekenmerkt door een uitgesproken podzolvorming. Deze zone werd integraal bemonsterd en uitgezeefd, wat een totaal van 174 artefacten opleverde. De vondsten tonen tenminste twee occupatiefasen in het mesolithicum (vroeg/midden mesolithicum en laat mesolithicum). Het onderzoek van dit site toont het potentieel voor goed bewaarde prehistorische sites in de historische stadskernen van Vlaanderen.

Trefwoorden: Mechelen ‘Stompaertshoek’, provincie Antwerpen (B), stadsarcheologie, mesolithicum, Wommersomkwartsiet, podzol.

Abstract

An excavation (September to November 2012; urban archaeological service of Mechelen) at the site of Mechelen ‘Stompaertshoek’ in the north of the historic town centre revealed next to medieval and post-medieval structures an area with a well preserved podzol soil. This area was excavated in squares and per soil horizon, and sieved with a 2 mm mesh, which delivered a total of 174 artefacts (flint and Wommersom quartzite). The finds show at least 2 occupation phases (early/middle Mesolithic and late Mesolithic). The excavation demonstrates foremost the potential for the presence of well preserved prehistoric sites in historical town centres, despite centuries of urban development.

Keywords: Mechelen ‘Stompaertshoek’, province of Antwerp (B), urban archaeology, Mesolithic, Wommersom quartzite, podzol.

Liesbeth TROUBLEYN
Stedelijke dienst archeologie Mechelen
Pitzemburgstraat, 8
BE - 2800 Mechelen
liesbeth.troubleyn@mechelen.be

Erwin MEYLEMANS
Agentschap Onroerend Erfgoed
Koning Albert II laan, 19/5
BE - 1210 Brussel
erwin.meylemans@rwo.vlaanderen.be

Johan DILS
Plankendaalstraat, 38
BE - 2812 Muizen
johan.dils@telenet.be